

133 nap

HORVÁTH JOZSEF, KÉKESDI GYULA, NEMES JÁNOS
ÉS ORDÁS NÁNDOR RIPORTSOROZATA

244.

A miniszter úr szervezkedik

Még az őszirózsás forradalom „mézesnapjain”, mikor még tartott a mámoros összeborulás és nagy testvéresülés, s az őszirózsák szirmai is csak egy kicsit fonnyadtak meg a katonasapka-
kon — 1918. november 8-án, a Hadügyminisztérium várbeli palotájának miniszteri szobájában három férfi ült körül a kis tárgyalóasztalkát. Az egyik, sudártermetű, katonás tartású, alezredesi jelzésű elegáns K. u. K.-egyenruhát hordó ember, akinek jobb szemgödörét fekete szalag fedte: **Bartha Albert**, az újonnan kinevezett hadügyminiszter volt. Mellette nyírott bajszú, mozgékony fiatalember, aki soha még véletlenül sem nézett a vele beszélő szemébe: **Friedrich István**, **Bartha Albert** egyik államtitkára. Végül a harmadik, szűrősszemű, keszeg, mindig fekete ruhát hordó férfiú, egyáltalában nem valami katonás jelenség: **Böhm Vilmos**, a Szociáldemokrata Párt vezetőségének tagja, **Bartha** másik államtitkára.

Bartha nagy zavarban van, nem tudja, hogyan kezdje a beszélgetést. Régi hivatásos katonája, aki ezelőtt gögösen átnézett az ilyen civilbagázs felett, nemhogy katonai kérdésekről szóba állt volna velük. Dehát hiába, most újmódi van, s valahogy el kell kezdeni:

— Uram! Nekünk együtt kell dolgoznunk... Hát... szóval jó volna, ha egy kicsit közelebből megismerhénénk egymást.

— Én ugyan soha nem voltam

katonája, miniszter úr, de az organizálásban van némi gyakorlatom. Mint az urak bizonyára tudják, évek óta pártszervezőként tevékenykedtem. S nekünk ugye, új, demokratikus szervezetet, igazi néphadsereget kell majdan létrehozunk. Ebben bizonyára hasznosíthatom ismereteimet — mutatkozott be **Böhm Vilmos**.

— Egészen bizonyos, meg vagyok győződve róla — helyeselt **Bartha**, aki örült, hogy végre megindult a beszélgetés.

— Kérlek miniszter uram, ha szabad közbeszólnom és proponálnom: az új hadsereg szervezési kérdéseivel — természetesen irányításodaj s **Böhm** államtitkár úr eszmei közreműködésével — én foglalkoznék. **Böhm** államtitkár úr kezébe venné a leszerelés ügyét. Gigantikus feladat! Másfélmillió embert fogadni, leszerelni, régi lakhelyére irányítani, gondoskodni róluk — páratlan organizatorikus munka — magyarázta **Friedrich**.

— Igen, igen! Jónak tartom ezt a munkamegosztást — villanyozódott fel **Bartha**. — Mert ugye önnek államtitkár úr, természetesen nem saját hibájából, dehát az eddigi körülményekből kifolyólag nemigen volt módja a tisztikar, a hadseregszervezés pilléreit körében mozogni.

— A munkamegosztással egyetértek — válaszolta **Böhm**. — A leszerelés valóban nekem való terület lesz. De szabad legyen meg-

jegyezmem, hogy az urak félreismerik pártunkat. A forradalom és az azt megelőző események még a hivatásos tisztikar jó részét is meggyőzték és közel hozták a párthoz. Csak egy pár példa.

Böhm a dossziéjába nyúlt és sorolni kezdte:

— **Sós Károly** tábornok, a szege-di katonai kerület parancsnoka belépett a szociáldemokrata pártba és vezérkari főnökét, **Shwoy** őrnagyot választotta meg a katonatanács elnökévé. **Dormándy** ezredes megjelent előttem és kinyilvánította, hogy szocialista érzelmű. A 39. nehéztüzérezred egész tisztikara bejelentette támogatását pártunk nyíregyházi szervezetének. A soproni 18. gyalogezredből **Maróthy Géza** alezredes, **Kő** alezredes, **Martin Róbert**, **Pink Tibor** őrnagyok, **Gerliás Ede**, **Jeszenszky Ernő**, **Czeben Pál** századosok és még számos tiszt, szinte az egész parancsnoki állomány szimpátiájáról és támogatásáról biztosította pártunkat.

— De hiszen ez nagyszerű — derült jókedvre **Bartha**. — A **Sós Károly** is jelentkezett, meg a **Dormándy Henrik** is és **Maróthy** alezredes. De hiszen jól ismerem őket. **Maróthy** évfolyamtársam volt a **Ludovika**... a tisztiiskolán. Valóban minden elismerésem az önké, **Böhm** úr. De tudja államtitkár úr, megmondom őszintén, kutyanehez dolgoz a leszerelőkkel. Egyre csak özőnlenek, özőnlenek hazafelé. Fegyelem nincs, a tapasztalt parancsnokokra nem hallgatnak, elvadultak, megszokták a könnyű, laza életet...

— Majd ráncbaszedjük őket — válaszolta **Böhm**.

— Nagyon helyes, nagyon helyes. Ne vegye bókna, államtitkár úr, de ez már valóban igazi, katonás kijelentés volt. Dehát itt van ez a katonatanács, **Pogány József** úrral az élen. Nem akarok vádaskodni, **Pogány** úr is az önök pártjának tagja, de ugye...

— **Pogány** elvtársnak a párt utasításai szerint kell dolgoznia. A katonatanácsoknak megvolt a

szerrepük az elmúlt napokban. De amilyen mértékben szerveződik, erősödik az új hadsereg, s lesz egyre inkább a forradalom szerve, úgy válik feleslegessé ez a — hogy úgy mondjam — politikai bizalmi testület. Meggyőződés, katonatanácsokra nem sokáig lesz szükségünk.

— Csak megelégedésemet fejezem ki, hogy ennyire egy a véleményünk. Azt hiszem, öröm lesz együtt dolgoznunk, így hármunknak. Holnapra a parlament kupolacsarnokába összehívták a hivatások tisztkeit és altisztkeit. Ezek lesznek az új hadseregnek is az erősségei. Valóban aranyalap. Én akkor holnap, az itt megbeszélte irányelvek szerint szólalok ott fel — zárta a beszélgetést Bartha hadügyminiszter.

Másnap a parlament kupolacsarnokában 2000 hivatásos tiszt és altiszt gyűlt össze, hogy „érdekeik védelmére” szervezkedjenek, megalakítsák a *Tényleges Tisztek Országos Szakszervezetét*. A gyűlésen Szilágyi Lajos nyugalmazott vezérkari százados, Tisza-párti képviselő elnökölt.

Bartha Albert is felszólalt és vérszemet kapva az előző napi beszélgetéstől szinte teljesen nyíltan kifejezte, hogy a hadsereg és különösen a tisztek feladata a forradalmi hullám feltartóztatása, a tömegek kordában tartása. A hadsereg szervezésének célját így jelölte meg: „*Hogy ezeréves hazánkat, a sokat szenvedett népet és annak jólétét mindennemű rabló és csőcselék népség garázdálkodásától megóvjuk.*” A Böhmmel a katonatanácsokra vonatkozó eszmecsereit is rögtön „konkretizálta” és a jelen levő reakciós katonai klikk nyelvére fordította le, mondván: „*Veletek élek, veletek állok, veletek bukom. Sem mi, féle katonatanácsot nem tőrök!*” Kapott is akkora egetverő ovációt, hogy szinte rengtek a parlament kupolái....

Államtitkára, a nagy organizátor, Böhmm Vilmos is megtámasz-

totta a minisztert. Beszédében a fegyelem visszaállításának szükségességét hangoztatta, amelyet — szerinte — kizárólag csak az aktív tisztek támogatásával lehet elérni. Az üdvözlőpersze neki is kijárt.

Ilyen körülmények között nem csoda, hogy a *Tényleges Tisztek Országos Szakszervezete*, amely elnökének Molnár Dezső altábornaggyot választotta meg, „telkes, hosszan tartó éljenzés és taps kíséretében testvéri üdvözlését küldte a szociáldemokrata pártnak” és be is jelentette testületi csatlakozását Garami, Kunfi, Böhmm „elv-társak” pártjához...

A forradalmi csoportok azonban felismerték a fenyegető veszélyt és mozgósítottak. A katonatanács két napra rá összehívta a tartalékos és népfelkelő tisztek és legénység gyűlését, amely természetesen még népesebb és viharosabb volt, mint a hivatásosak tanácskozása. Pogány József beszélt, visszautasította a reakciós szervezkedést, követelte a katonatanácsok előzőleg már rendeltéleg biztosított jogainak érvényesítését és a leszerelendő katonák anyagi követeléseinek teljesítését. A gyűlés hangja és általában a frontot járt katonák hangulata olyan fenyegető volt, hogy Bartha egyelőre kénytelen volt retirálni. A katonatanácsok jogait elismerte, s fogcsikorgatva bár, de eltúrte, hogy a Pogány József vezette országos katonatanács valamilyen ellenőrzésfelét gyakoroljon a minisztériumban. Igaz viszont, hogy az engedményért cserébe elérte, hogy polgárőrséget is szervezhessenek a népőrség és a hadsereg alakulatai mellett, amelynek vezetője Fényes László lett.

Persze sem Bartha Albertnek, sem Friedrich Istvánnak, sem pedig a szociáldemokrata párthoz csatlakozott Tényleges Tisztek Országos Szakszervezetének eszé ágában sem volt lemondani az új hadsereg szervezésére vonatkozó „irányelvekről”, azaz az ellenforradalom katonai öklének kikép-

zéséről. Lázás tárgyalások folytatók, a Hadügyminisztériumban szinte nyíltan folyt az összeesküvés, s 1918. december 6-án Bartha miniszter 32 243. eln. 1. szám alatt bizalmas rendeletet írt alá a karhatalomként alkalmazható katonai alakulatokról:

„Minden kerületi parancsnokság területén egy vagy több riadózászlóalj alakítandó. A riadózászlóalj áll négy gyalogszáadból, egy géppuskás-száadból, egy gyalogsági ágyúcsapatból, aknavető- és gránátvető-szakaszból, egy lovasrajból és azonkívül külön riadó tábori útegek és riadó lovasszázadok is rendszerezendők. A riadócsapatok parancsnokai, tekintet nélkül a rendfokozatra, csupán olyan, haditapasztalatokkal rendelkező erélyes tisztekből jelölendők ki, akik az illető alakulás harcserű vezetésére minden tekintetben alkalmasak. A riadócsapatokba kizárólag önként jelentkezők oszthatók be. De ezeket is meg kell válogatni. Különös súlyt fektetek arra, hogy csak is elszánt, dolgozni akaró és tudó tisztek alkalmaztassanak. A riadócsapatokhoz tartozó katonai egységek külön jelvényt fognak viselni.”

Külön kivágatott, elszánt tisztek... Ezek bizony az ellenforradalmi tisztialakulatok ennénnek, s a külön jelvényt alighanem a darutoll, a Horthy-pribékek jele volna...

Böhmm emlékirataiban úgy állítja be, mintha mit sem tudott volna erről a tervről. Hiába ő organizátor és államtitkár volt, ilyen csekélységekkel nem foglalkozhatott...

A kommunisták azonban szencsére tudomást szereztek a tervről és a katonatanács segítségével akcióba léptek. Riadó, riadó! — futott végig parancsuk a kaszányákban. S december 12-én Budapest helyőrségének nagy része fegyveresen a Várba vonult. Zárt sorokban jött az 1. honvéd gyalogezred három zászlóalja, mintegy 3200 fegyveres. Hozzájuk csatlakozott

a 32. gyalogezredből 1500 fegyveres és az I. tábori ágyús ezred 8 ágyúval és 2000 emberrel. A ment a Szózatot és a Himnuszt énekelte és a Szentgyörgy téren, a miniszterelnöki palota előtt felsorakozott.

Károlyi Mihály eleinte nem tudta, hogy miért jöttek. Azt hitte, hogy talán ellene irányul a tüntetés. Lement az utcára a tüntetők közé. Viharos éljenzés fogadta. A katonák szöszölője, egy főhadnagy Károlyi elé állott, ismertette a tüntetés okát és a következő követeléseket támasztotta: 1. Bartha Albert hadügyminiszter eltávolítása. 2. Az egész Hadügyminisztérium átszervezése és onnan a háborús uszítók és bűnösök eltávolítása. 3. A katonatanácsról szóló rendelet végrehajtása. 4. Mindenféle tiszt különítmény feloszlása. 5. Annak elrendelése, hogy a legénység a tisztikarból maga választhassa meg parancsnokait. 6. A legénységek is emelkedhessenek tisztirangba. 7. A laktanyák lakhatóvá tétele és a kifogástalan ellátás.

Károlyi válaszában lényegében elfogadta a követeléseket, bár hangsúlyozta, hogy a kormány nem lehet meg erős, fegyelmezett karhatalom nélkül. A tüntetők Károlyi Mihály szavai után békésen elvonultak. S másnap reggel megjelent a hír Bartha Albert lemondásáról...

Joggal állapíthatta hát meg Pogány József a katonatanács nevében is a tüntetésről visszaérkezett katonákhoz intézett beszédében: „*Ez a mai demonstráció megmutatta, hogy kinek a kezében van erő és hatalom ebben az országban.*”

Igaz Böhmm Vilmos maradt a Hadügyminisztériumban államtitkárként, sőt később beült a miniszteri székbe is. Dehát olyan sok organizálni való volt a Hadügyminisztériumban, kellett oda a tapasztalt Böhmm Vilmos...

**Következő riportunk:
KÉSZ HELYZETET
AKARUNK!**